

Põhiseaduskomisjon

15.03.2023 nr 12-19/23-40/4

**Riigi valimisteenistuse ja Vabariigi Valimiskomisjoni
ettepanekud seaduseelnõule 344 SE**

1. Teha eelnõus järgmised muudatused:

1.1. Jätta välja § 1 punkt 2.

Selgitus: Juhul, kui leiab toetust ettepanek, mille kohaselt Riigi Infosüsteemi Ameti roll sätestatakse seaduses ja tema kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest ning lisatakse RKVS § 18¹, siis ei ole vaja täiendada RKVS § 14 lõikega 4¹.

1.2. Muuta eelnõu § 1 punkt 3 ja sõnastada see järgmiselt:

„4) Seadust täiendatakse §-ga 18¹ järgmises sõnastuses:

”§ 18¹. Valimiste infosüsteemide korraldus ja küberturvalisuse tagamine

(1) Riigi valimisteenistusel on õigus valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamisse kaasata pädevaid asutusi ja isikuid. Kui valimiste korraldaja kaasab nende ülesannete täitmisse pädeva asutuse või isiku, kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

(2) Valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning käesoleva seaduse § 48⁴ lõike 1 punktis 3 nimetatud elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist tagab Riigi Infosüsteemi Amet.““.

Selgitus: Muudatusettepanekuga sätestatakse, et riigi valimisteenistusel on õigus kaasata valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamisse pädevaid asutusi ja isikuid. Juhul, kui neid kaasatakse, siis kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest. Lõikega 2 sätestatakse Riigi Infosüsteemi Ameti roll seaduses. Riigi Infosüsteemi Amet tagab valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist. Riigi Infosüsteemi Amet ei ole nendest ülesannetest tulenevalt valimiste korraldaja. Valimiste korraldaja on jätkuvalt riigi valimisteenistus. Riigi Infosüsteemi Ameti rahastamine on reguleeritud RKVS §-s 64, mille

kohaselt kaetakse need kulud Riigikogu Kantslei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

1.3. Täiendada eelnõu § 1 punktiga 11, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„12) paragrahvi 64 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Riigi Infosüsteemi Ameti käesoleva seaduse § 18¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmisega seotud kulud kaetakse Riigikogu Kantslei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.““.

Selgitus: Ettepanekuga sätestatakse, et Riigi Infosüsteemi Ameti RKVS § 18¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmise kulud kaetakse Riigikogu Kantslei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

2. Teha eelnõus järgmised muudatused:

2.1. Täiendada eelnõu § 1 uue punktiga 2 järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 15 lõige 2 punkt 5 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„5) tagab valimiste korraldamiseks vajaliku inventari ja teenuste olemasolu;““.

Selgitus: jäetakse välja lause osa „ning haldab valimiste infosüsteemi ja valijate elektroonilise nimekirja infosüsteemi“ ja ettepaneku nr 2.2 kohaselt lisatakse see osa lausest täpsustatud sõnastuses punktiga 5³.

2.2. Täiendada eelnõu § 1 uue punktiga 3, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„3) paragrahvi 15 lõiget 2 täiendatakse punktiga 5³ järgmises sõnastuses:

„5³) haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi, sealhulgas elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara;““.

Selgitus: sõnastusega täpsustatakse, et riigi valimisteenistus haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi ning elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara.

2.3. Täiendada eelnõu § 2 uue punktiga 2 järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 10 lõiget 2 täiendatakse punktiga 5³ järgmises sõnastuses:

„5³.) haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi, sealhulgas elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara;““.

Selgitus: sõnastusega täpsustatakse, et riigi valimisteenistus haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi ning elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara.

2.4. Täiendada eelnõu § 3 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 19 lõiget 2 täiendatakse punktiga 5³ järgmises sõnastuses:

„5³) haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi, sealhulgas elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara;““.

Selgitus: sõnastusega täpsustatakse, et riigi valimisteenistus haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi ning elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara.

2.5. Täiendada eelnõu § 4 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 14 lõiget 2 täiendatakse punktiga 5³ järgmises sõnastuses:

„5³) haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi, sealhulgas elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara;““.

Selgitus: sõnastusega täpsustatakse, et riigi valimisteenistus haldab valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi ning elektroonilise hääletamise süsteemi alla kuuluvate elektrooniliste häälte salastamise ja avamise võtmete loomiseks, häälte lugemiseks ja töötlemiseks kasutatavat riist- ja tarkvara.

3. Teha eelnõus järgmised muudatused:

3.1. Täiendada eelnõu § 1 uue punktiga 4, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„4) paragrahvi 19 lõike 2 sissejuhatavas lauses asendatakse lauseosa „50. päeval enne valimispäeva“ lauseosaga „60. päeval enne valimispäeva“.“.

Selgitus: muudatusega tuuakse valimisjaoskondade moodustamine 10 päeva varemaks. See on vajalik, et riigi valimisteenistus jõuaks jaotada arvutid ja muud valimisvahendid jaoskondade vahel.

3.2. Täiendada eelnõu § 2 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 13 lõike 2 sissejuhatavas lauses asendatakse lauseosa „50. päeval enne valimispäeva“ lauseosaga „60. päeval enne valimispäeva“.“.

Selgitus: muudatusega tuuakse valimisjaoskondade moodustamine 10 päeva varemaks. See on vajalik, et riigi valimisteenistus jõuaks jaotada arvutid ja muud valimisvahendid jaoskondade vahel.

3.3. Täiendada eelnõu § 3 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 22 lõike 2 sissejuhatavas lauses asendatakse sõnad „50. päeval enne valimispäeva“ sõnadega „60. päeval enne valimispäeva“.“.

Selgitus: muudatusega tuuakse valimisjaoskondade moodustamine 10 päeva varemaks. See on vajalik, et riigi valimisteenistus jõuaks jaotada arvutid ja muud valimisvahendid jaoskondade vahel.

3.4. Täiendada eelnõu § 4 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) paragrahvi 17 lõike 2 sissejuhatavas lauses asendatakse lauseosa „50. päeval enne valimispäeva“ lauseosaga „60. päeval enne valimispäeva“.“.

Selgitus: muudatusega tuuakse valimisjaoskondade moodustamine 10 päeva varemaks. See on vajalik, et riigi valimisteenistus jõuaks jaotada arvutid ja muud valimisvahendid jaoskondade vahel.

4. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48² lõige 3 ja sõnastada see järgmiselt:

„(3) Vabariigi Valimiskomisjon kehtestab otsusega:

1) valija tuvastamiseks kasutatavad e-identimise süsteemid;

2) elektroonilise hääletamise tehnilised nõuded.“

Selgitus: Elektroonilise hääletamise korraldus võib aja jooksul muutuda, mistõttu peab olema võimalus tehnilisi nõudeid täpsustada või kehtestada täiendavaid nõudeid.

5. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48² lõike 4 punkti 1 ja sõnastada see järgmiselt:

„1) kinnitab elektroonilise hääletamise süsteemi infoturbe poliitika, elektroonilise hääletamise protokollistiku ning elektroonilise hääletamise süsteemi tehnilised juhendid;“.

Selgitus: Kui Vabariigi Valimiskomisjonile jääb õigus oma otsusega elektroonilise hääletamise tehnilisi nõudeid kehtestada, siis peaks riigi valimisteenistuse ülesandeks jääma seaduses hetkel kehtiva sõnastusega elektroonilise hääletamise süsteemi tehniliste juhendite kinnitamine.

6. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48³ lõige 3 ja sõnastada see järgmiselt:

„(3) Enne elektroonilise hääletamise algust seadistab riigi valimisteenistus elektroonilise hääletamise süsteemi, valijarakenduse ning hääle kontrollrakenduse, loob avalikult elektrooniliste häälte krüpteerimiseks häälte salastamise võtme ja häälte dekrüpteerimiseks häälte avamise võtme. Riigi valimisteenistus jagab häälte avamise võtmele ligipääsu vahendid Vabariigi Valimiskomisjoni liikmete ja riigi valimisteenistuse vahel.“.

Selgitus: Sõna „avalikult“ oli vales kohas. E-hääletamise süsteemi võtmete loomine ja prooviläbimine on avalikud toimingud, mille käigus kontrollitakse audiitorite ja vaatlejate juuresolekul võtmete ja elektroonilise hääletamise süsteemi korrektset toimimist.

7. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48³ lõige 5 ja sõnastada see järgmiselt:

(5) Valijarakendus luuakse levinumatele arvuti operatsioonisüsteemidele ja hääle kontrollrakendus levinumatele mobiilseadmete operatsioonisüsteemidele. Valijarakenduse võib luua ka mobiilseadmete operatsioonisüsteemidele. Operatsioonisüsteemid, millele rakendused luuakse, kehtestab Vabariigi Valimiskomisjon otsusega enne iga valimist.

Selgitus: muudatusega sätestatakse selgelt võimalus kasutada tulevikus valimistel m-hääletamist, samuti selle kasutuselevõtmise otsustusprotsess. Muudatuse kohaselt hindab tehniliste lahenduste sobivust Vabariigi Valimiskomisjon enne iga valimist, ning määratleb kasutatavad operatsioonisüsteemid oma otsusega. Eelnõus oli sätte sõnastus n.ö tehnoloogianeutraalne, mistõttu jäi ebaselgeks, kes millise otsustuse millal teeb ja kas see on üldse lubatav. Seaduse eelnõu sõnastusega täpsustatakse, et valijarakendus luuakse eelkõige levinumatele arvuti (lauaarvuti, sülearvuti või muu seade, mis töötab arvutile mõeldud operatsioonisüsteemil) operatsioonisüsteemidele ja kontrollrakendus levinumatele mobiilseadmete (eelkõige nutiseade, mis võimaldab lugeda QR koodi) operatsioonisüsteemidele. Lisaks sätestab eelnõu, et valijarakenduse võib luua ka mobiilseadmete operatsioonisüsteemidele (s.t nutiseadmed, eelkõige telefonid ja tahvelarvutid, mis toetavad valijarakenduse töötamist).

Muudatustel on oluline mõju avaliku sektori töökorraldusele ja kuludele eelkõige muudatuste rakendamise ettevalmistamise perioodil ehk hinnanguliselt 8-9 kuud. Mõju ulatus ja sagedus

valimiste korraldajatele ja Riigi Infosüsteemi Ametile on üleminekuperioodil suur vajalike rakenduste ja infosüsteemide arendamise ja testimise (sh turvatestimine ja kasutajatestide tegemine), tehniliste kirjelduste loomise ning töötajate koolitamise ja juhendmaterjalide koostamise vajaduse tõttu. Riigi Infosüsteemi Amet on loonud nutiseadmes elektroonilise hääletamise rakenduse täieliku prototüübi, mille abil on ka testitud hääle andmist ja edastamist. Prototüübi loomiseks on kulunud u 1 miljon eurot. Valmislahenduse loomiseks üleminekuperioodil kaasnevad täiendavad kulud, mis oli 2023. aastal 400 000 eurot. Smart-ID kasutuselevõtu võimaldamisega nutiseadme rakenduses eraldiseisvalt märkimisväärsed kulud kaasa ei too, kuivõrd rakenduse prototüübi loomise osaks oli ka Smart-ID toe arendamine ja see on samuti testitud koos prototüübiga. Smart-ID valijarakenduses kasutuselevõtmisega samuti märkimisväärsed kulud kaasa ei tule. Pärast üleminekuperioodi mõju ulatus ja sagedus valimiste korraldajatele ja Riigi Infosüsteemi Ametile väheneb ning seisneb peamiselt m-hääletamise tööshoidmiseks vajalikes tegevustes. Praegu ei ole valimisteenistusel tööjõudu m-hääletamise rakendamiseks ja käigushoidmiseks. Valimisteenistuse vajadus e-hääletamise ja m-hääletamise jätkusuutlikuks arendamiseks ja haldamiseks on neli töökohta (u 200 000 eurot aastas). M-hääletamisega kaasneb sarnaselt praegustele e-hääletamise tööshoidmise ja turvalisuse hoidmise arendusega seotud kulu Riigi Infosüsteemi Ametile, mis on umbes 500 000 eurot aastas ja sisaldab ka täiendava tööjõu kulu (1 täisajaga töötaja). Smart-ID jooksev kulu hõlmab endas tasu Smart-ID autentimise või allkirjastamise toimingute eest ja see sõltub otseselt tehtavate päringute hulgast ja ettevõttega sõlmitud lepingu tingimustest. Täpne kulu ei ole teada, kuid on tõenäoliselt suurusjärgus kuni 15 000 eurot valimiste kohta.

8. Jätta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS-i § 48⁴ lg 1 punktis 3 pärast lauseosa „koguja komponent,“ välja lauseosa „mis on serverisüsteem,“.

Selgitus: Koguja majutuse tehnilist lahendust ei ole otstarbekas seaduses kirjeldada ja ka eelnõu sõnastus „serverisüsteem“ on ebatäpne.

9. Täiendada eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48⁴ lõiget 2 ja RKVS § 48⁷ lõiget 4, eelnõu § 1 punktis 7 muudetava RKVS § 60¹ lõiget 1¹, eelnõu § 2 punktis 4 muudetava EPVS § 59¹ lõiget 1¹, eelnõu § 3 punktis 4 muudetava KOVVS § 54² lõiget 1¹, eelnõu § 4 punktis 4 muudetava RaHS § 53¹ lõiget 1¹ ja lisada sõna „audiitor“ ette sõna „infosüsteemide“.

Selgitus: Ettepanekus täpsustatakse, et tegemist peab olema infosüsteemide audiitoriga.

10. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48⁴ lõige 3 ja sõnastada see järgmiselt:

„(3) Elektroonilise hääletamise süsteem kasutab järgmisi teenuseid:

- 1) tuvastusteenus, mida kasutatakse valija isiku tuvastamiseks;
- 2) allkirjastamisteenus ehk allkirja andmise vahendist sõltuv teenus, mis abistab valijat allkirjastamisel ja digitaalsele allkirjale kehtivuskinnituse saamisel;
- 3) registreerimisteenus ehk teenus, mis registreerib ning kinnitab iga koguja komponenti edukalt jõudnud krüpteeritud ja allkirjastatud hääle, mille käigus luuakse ajatempel.“

Selgitus: täpsustatakse paragrahvi sõnastust vastavalt Vabariigi Valimiskomisjoni 09.02.2024 otsusele nr 95 „Tehnilised nõuded elektroonilise hääletamise üldpõhimõtete tagamiseks“. Eelnõu esialgne tekst põhineb sama otsuse eelmisel versioonil, mis on tunnistatud VVK poolt kehtetuks ning enne Euroopa Parlamendi valimisi on VVK nõuded üle vaadanud ja neid oluliselt täpsustanud. Muudatused peaksid kajastuma ka seaduses. Täpsustatud on registreerimisteenuse definitsiooni ja tuvastusteenusel välja jäetud sõna „vajadusel“.

11. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS-i § 48⁶ lõike 5 sissejuhatav lause ja sõnastada see järgmiselt:

„(5) Elektroonilise hääletamise süsteemis logitakse elektroonilise hääletamise ajal vähemalt järgmised toimingud:“.

Selgitus: määratletakse täpselt aeg, millal toiminguid logitakse, s.t elektroonilise hääletamise ajal

12. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetava RKVS § 48⁷ lõike 2 sissejuhatav lause ja sõnastada see järgmiselt:

„(2) Enne elektroonilise hääletamise alustamist tehakse elektroonilise hääletamise süsteemile:“.

Selgitus: Sõnastust täpsustatakse vastavalt Vabariigi Valimiskomisjoni 09.02.2024 otsusele nr 95 „Tehnilised nõuded elektroonilise hääletamise üldpõhimõtete tagamiseks“. Eelnõu esialgne tekst põhineb sama otsuse eelmisel versioonil, mis on tunnistatud Vabariigi Valimiskomisjoni poolt kehtetuks ning enne Euroopa Parlamendi valimisi on Vabariigi Valimiskomisjon nõuded üle vaadanud ja neid oluliselt täpsustanud. Muudatused peaksid kajastuma ka seaduses. Eelnõus täpsustatakse, et riskianalüüs, audit, läbistustestimine ja riskikäsitusplaan tuleb elektroonilise hääletamise süsteemile teha enne elektroonilise hääletamise läbiviimist alustamist.

13. Muuta eelnõu § 1 punktis 6 muudetav RKVS § 48⁸ ja sõnastada see järgmiselt:

„§ 48⁸. Tervikluse nõuded

(1) Andmete ülekandmisel elektroonilise hääletamise süsteemi osade vahel ning sisestamisel valimiste infosüsteemi tuleb tagada andmete autentsus ja välistada nende volitamata muutmine, kasutades selleks asjakohaseid turvameetmeid, nagu failide krüpteerimine või digitaalne allkirjastamine.

(2) Hääletamistulemuste avalikustamisel tuleb tagada elektroonilise hääletamise süsteemist saadud hääletamistulemuse korrektne, õigeaegne ja terviklik avaldamine.

(3) Kõik koguja komponendis edukalt salvestatud elektroonilised hääled registreerib registreerimisteenuse osutaja.

(4) Elektroonilise valimiskasti tervikluse kontrollimiseks võrreldakse koguja komponendis salvestatud elektroonilisi hääli registreerimisteenuse registreeringutega.

(5) Koguja komponenti tuleb säilitada kuni elektrooniliste häälte hävitamiseni.

(6) Kõik elektrooniliste häälte töötlemisega seotud toimingud logitakse.

(7) Riigi valimisteenistus korraldab elektroonilise hääletamise süsteemi ja kontrollrakenduse lähtekoodi avalikustamise enne valimisi. Valijarakenduse lähtekoodi ei avalikustata.

(8) Elektroonilise hääletamise süsteem peab võimaldama elektroonilise hääletamise tulemuse terviklust kontrollida. Hääletamistulemuste terviklust kontrollitakse krüptograafiliselt segatud häälte põhjal.

(9) Elektroonilise hääletamise tervikluse kontrollimiseks teeb infosüsteemide audiitor protsessi- ja andmeauditi.

(10) Protsessiauditi käigus kontrollitakse eelkõige elektroonilise hääletamise süsteemi häälte avamise võtme loomist, proovihääletamist, elektroonilise valimiskasti üleandmist riigi valimisteenistusele, häälte lugemist ning hävitamist ja vastavust häälte töötlemise protseduuridele.

(11) Andmeauditi käigus kontrollitakse protsesside sisendi ja väljundi omavahelist vastavust, terviklust ja autentsust, sealhulgas:

1) avalike võtmete kooskõllalisust;

2) registreerimisteenuse ajatempleid,;

3) elektrooniliste häälte terviklust;

4) käesoleva seaduse § 48¹¹ alusel elektrooniliste häälte arvestamata jätmist;

5) elektrooniliste häälte anonüümimist;

6) elektrooniliste häälte krüptograafilise segamise tõendit;

7) elektrooniliste häälte lugemist;

8) elektrooniliste häälte lugemistõendit;

9) teistkordse elektrooniliste häälte lugemise tulemuse samasust;

10) elektroonilise hääletamise tulemust.“.

Selgitus: täpsustatakse paragrahvi sõnastust vastavalt Vabariigi Valimiskomisjoni 09.02.2024 otsusele nr 95 „Tehnilised nõuded elektroonilise hääletamise üldpõhimõtete tagamiseks“. Eelnõu esialgne tekst põhineb sama otsuse eelmisel versioonil, mis on tunnistatud Vabariigi Valimiskomisjoni poolt kehtetuks ning enne Euroopa Parlamendi valimisi on Vabariigi Valimiskomisjon nõuded üle vaadanud ja neid oluliselt täpsustanud. Muudatused peaksid kajastuma ka seaduses.

14. Muuta eelnõu § 1 punkt 7 ja sõnastada see järgmiselt:

„7. paragrahvi 60¹ täiendatakse lõikega 1¹ järgmises sõnastuses:

”(1¹) Pärast elektroonilise hääletamise lõppemist annab registreerimisteenuse osutaja riigi valimisteenistusele üle andmed kõigi registreeritud häälte kohta. Enne elektrooniliselt antud häälte lugemist kontrollib riigi valimisteenistus infosüsteemide audiitori juuresolekul elektroonilise hääletamise süsteemis salvestatud elektrooniliste häälte kogumi terviklust, süsteemis salvestatud häälte vastavust registreeritud häälele, häälte digitaalallkirjade terviklust ning elektrooniliselt hääletanud valija kuuluvust valijate nimekirja.““.

Selgitus: Kontrollimaks, et kõik elektroonilised hääled on korrektselt salvestatud ja neid ei ole kustutatud, on vajalikud häälte registreerimise andmed. Täpsustatud on, et pärast elektroonilise hääletamise lõppemist esitab registreerimisteenuse osutaja need andmed riigi valimisteenistusele.

15. Teha eelnõus järgmised muudatused:

21.1. Täiendada eelnõu § 1 punktis 12 muudetava RKVS § 77¹ lõike 2 teist lauset pärast tekstiosa „§-s 69 sätestatud“ sõnaga „esitatud“.

Selgitus: tehniline täpsustus, mis ühtlustab seaduse sõnastuse. Läbivalt kasutatakse seaduses „esitatud kaebus“, mitte „kaebus“

21.2. Täiendada eelnõu § 2 punktis 9 muudetava EPVS § 77¹ lõike 2 teist lauset pärast tekstiosa „§-s 67 sätestatud“ sõnaga „esitatud“.

Selgitus: tehniline täpsustus, mis ühtlustab seaduse sõnastuse. Läbivalt kasutatakse seaduses „esitatud kaebus“, mitte „kaebus“

21.3. Täiendada eelnõu § 3 punktis 9 muudetava KOVVS § 70² lõike 2 teist lauset pärast tekstiosa „§-s 63 sätestatud“ sõnaga „esitatud“.

Selgitus: tehniline täpsustus, mis ühtlustab seaduse sõnastuse. Läbivalt kasutatakse seaduses „esitatud kaebus“, mitte „kaebus“

21.4. Täiendada eelnõu § 4 punktis 9 muudetava RaHS § 64¹ lõike 2 teist lauset pärast tekstiosa „§-s 57 sätestatud“ sõnaga „esitatud“.

Selgitus: tehniline täpsustus, mis ühtlustab seaduse sõnastuse. Läbivalt kasutatakse seaduses „esitatud kaebus“, mitte „kaebus“.

16. Teha eelnõus järgmised muudatused:

16.1. Täiendada eelnõu § 2 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) Seadust täiendatakse §-ga 12¹ järgmises sõnastuses:

”§ 12¹. Valimiste infosüsteemide korraldus ja küberturvalisuse tagamine

(1) Riigi valimisteenistusel on õigus valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamisse kaasata pädevaid asutusi ja isikuid. Kui valimiste korraldaja kaasab nende ülesannete täitmisse pädeva asutuse või isiku, kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

(2) Valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning Riigikogu valimise seaduse § 48⁴ lõike 1 punktis 3 nimetatud elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist tagab Riigi Infosüsteemi Amet.“““.

Selgitus: Muudatusettepanekuga sätestatakse, et riigi valimisteenistusel on õigus kaasata valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamiseks pädevaid asutusi ja isikuid. Juhul, kui neid kaasatakse, siis kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest. Lõikega 2 sätestatakse Riigi Infosüsteemi Ameti roll seaduses. Riigi Infosüsteemi Amet tagab valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist. Riigi Infosüsteemi Amet ei ole nendest ülesannetest tulenevalt valimiste korraldaja. Valimiste korraldaja on jätkuvalt riigi valimisteenistus. Riigi Infosüsteemi Ameti rahastamine on reguleeritud EPVS §-s 62, mille kohaselt kaetakse need kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

16.2. Täiendada eelnõu § 2 uue punktiga 8, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„8) paragrahvi 62 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Riigi Infosüsteemi Ameti käesoleva seaduse § 12¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmisega seotud kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.“““.

Selgitus: Ettepanekuga sätestatakse, et Riigi Infosüsteemi Ameti RKVS § 12¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmise kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

17. Muuta eelnõu § 2 punktis 5 muudetav EPVS § 27 lg 5 punkt 1 ja sõnastada see järgmiselt:

„1) käesoleva paragrahvi lõike 3 punktides 1–3 ja lõike 4 punktis 1 sätestatud andmed tähtajatult, kusjuures isikukoodi asemel avaldatakse sünniaeg;“.

Selgitus: tehniline täpsustus, milliseid andmeid kandidaadi kohta riigi valimisteenistus avaldab. Eelnõust oli välja jäänud viide Euroopa Liidu teise liikmesriigi kodaniku kodakondsusele. Kehtiva seaduse kohaselt see avaldatakse valimiste veebilehel.

18. Teha eelnõus järgmised muudatused:

18.1. Täiendada eelnõu § 3 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) Seadust täiendatakse §-ga 21¹ järgmises sõnastuses:

”§ 21¹. Valimiste infosüsteemide korraldus ja küberturvalisuse tagamine

(1) Riigi valimisteenistusel on õigus valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamiseks kaasata pädevaid asutusi ja isikuid. Kui valimiste korraldaja kaasab nende ülesannete täitmisse pädeva asutuse või isiku, kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

(2) Valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning Riigikogu valimise seaduse § 48⁴ lõike 1 punktis 3 nimetatud elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist tagab Riigi Infosüsteemi Amet.“““.

Selgitus: Muudatusettepanekuga sätestatakse, et riigi valimisteenistusel on õigus kaasata valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamise pädevaid asutusi ja isikuid. Juhul, kui neid kaasatakse, siis kaetakse sellega kaasnevad Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest. Lõikega 2 sätestatakse Riigi Infosüsteemi Ameti roll seaduses. Riigi Infosüsteemi Amet tagab valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist. Riigi Infosüsteemi Amet ei ole nendest ülesannetest tulenevalt valimiste korraldaja. Valimiste korraldaja on jätkuvalt riigi valimisteenistus. Riigi Infosüsteemi Ameti rahastamine on reguleeritud KOVVS §-s 58, mille kohaselt kaetakse need kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

18.2. Täiendada eelnõu § 3 uue punktiga 8, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„8) paragrahvi 58 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Riigi Infosüsteemi Ameti käesoleva seaduse § 21¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmisega seotud kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.““.

Selgitus: Ettepanekuga sätestatakse, et Riigi Infosüsteemi Ameti KOVVS § 21¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmise kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

20. Muuta eelnõu § 3 punktis 5 muudetav KOVVS § 33 lg 4 punkt 1 ja sõnastada see järgmiselt:

„1) käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 1–3 ja lõikes 3 sätestatud andmed tähtajatult, kusjuures isikukoodi asemel avaldatakse sünniaeg;“.

Selgitus: Tehniline täpsustus, milliseid andmeid kandidaadi kohta riigi valimisteenistus avaldab. Eelnõust oli välja jäänud viide Euroopa Liidu teise liikmesriigi kodaniku kodakondsusele. Kehtiva seaduse kohaselt see avaldatakse valimiste veebilehel.

21. Teha eelnõus järgmised muudatused:

21.1. Täiendada eelnõu § 4 uue punktiga 2, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses:

„2) Seadust täiendatakse §-ga 16¹ järgmises sõnastuses:

”§ 16¹. Valimiste infosüsteemide korraldus ja küberturvalisuse tagamine

(1) Riigi valimisteenistusel on õigus valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamise kaasata pädevaid asutusi ja isikuid. Kui valimiste korraldaja kaasab nende ülesannete täitmisse pädeva asutuse või isiku, kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

(2) Valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning Riigikogu valimise seaduse § 48⁴ lõike 1 punktis 3 nimetatud elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist tagab Riigi Infosüsteemi Amet.““.

Selgitus: Muudatusettepanekuga sätestatakse, et riigi valimisteenistusel on õigus kaasata valimiste infosüsteemi ja elektroonilise hääletamise süsteemi arendamise, haldamise ja majutuse korraldamisse ning nende infosüsteemide küberturvalisuse tagamise pädevaid asutusi ja isikuid.

Juhul, kui neid kaasatakse, siis kaetakse sellega kaasnevad kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest. Lõikega 2 sätestatakse Riigi Infosüsteemi Ameti roll seaduses. Riigi Infosüsteemi Amet tagab valimiste infosüsteemi tehnilist arendamist, haldamist, majutamist ja küberturvalisust ning elektroonilise hääletamise süsteemi koguja komponendi majutamist. Riigi Infosüsteemi Amet ei ole nendest ülesannetest tulenevalt valimiste korraldaja. Valimiste korraldaja on jätkuvalt riigi valimisteenistus. Riigi Infosüsteemi Ameti rahastamine on reguleeritud RaHS §-s 55, mille kohaselt kaetakse need kulud Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

21.2. Täiendada eelnõu § 4 punktiga 8 uues sõnastuses, muutes järgnevate punktide numeratsiooni, järgmises sõnastuses järgmises sõnastuses:

„8) paragrahvi 55 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Riigi Infosüsteemi Ameti käesoleva seaduse § 16¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmisega seotud kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.““

Selgitus: Ettepanekuga sätestatakse, et Riigi Infosüsteemi Ameti RaHS § 16¹ lõikes 2 sätestatud ülesannete täitmise kulud kaetakse Riigikogu Kantselei valimiste ettevalmistamise ja korraldamise eelarve osas selleks ettenähtud vahenditest.

22. Täiendada eelnõu paragrahviga 6 järgmises sõnastuses:

„§ 6. Seaduse jõustumine

Käesoleva seaduse § 1 punkt 4, § 1 punkt 6 RKVS § 48³ lõige 5, § 1 punkt 6 RKVS § 48⁵ lg 3, § 2 punkt 2, § 3 punkt 2 ja § 4 punkt 2, jõustuvad 2024. aasta 1. oktoobril.“.

Selgitus: enne valimisi ei saa jõustuda need elektroonilist hääletamist reguleerivad sätted, mis näevad ette m-hääletamise lubamist ja Smart-ID kasutamist. Samuti ei saa jõustuda jaoskonnakomisjonide moodustamise tähtaja muutmise säte. Nimetatud sätted peaksid jõustuma umbes aasta enne kohaliku omavalitsuse volikogu valimisi. Teised elektroonilist hääletamist puudutavad sätted on kehtivad ka praegu, kuna on kehtestatud Vabariigi Valimiskomisjoni otsustega.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Oliver Kask

Vabariigi Valimiskomisjoni esimees

(allkirjastatud digitaalselt)

Arne Koitmäe

riigi valimisteenistuse juht